

Iwona Malinowska
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego

O wykrzykniku w słowniku, czyli kilka uwag o artykułach wykrzykników języka rosyjskiego i polskiego w słownikach objaśniających

„Dla leksykografii [...] obok zakresu słownika, jego zawartości bardzo istotne znaczenie ma sposób rejestracji materiału językowego”¹. Te słowa z całą pewnością można odnieść zarówno do słowników przekładowych, jak i objaśniających oraz uznać za podstawę dalszych rozważań.

Niniejszy artykuł jest wynikiem pogłębionej analizy artykułów hasłowych wykrzykników w słownikach jednojęzycznych. Podejmuję w nim próbę udowodnienia, iż tradycyjny, tzn. ogólnie przyjęty i najczęściej występujący system opisu jednostek wykrzyknikowych w słownikach objaśniających, jest mało produktywny i nie odzwierciedla szerokiej skali ich możliwości semantycznych. Autorzy dotychczas wydanych słowników ogólnych analizowanych języków traktują wykrzykniki wybiórczo i nieco powierzchownie. Do takiej oceny upoważnia konfrontacja zawartości słowników ze zgromadzonym materiałem tekstowym. Pomimo powszechnego sądu, iż „nawet słowniki wielkie nie są w stanie objąć całego bogactwa leksykalnego danego języka”² oraz faktu, że „selekcja haseł odbywa się kosztem opuszczania niektórych kategorii gramatycznych, zawężania chronologii, pomijania wyrazów rzadkich i pewnych kręgów tematycznych”³, postaram się udowodnić, iż makrostrukturę słowników jednojęzycznych należy poszerzyć o większą liczbę jednostek wykrzyknikowych, natomiast mikrostrukturę zamieszczonych haseł wykrzykników poddać licznym modyfikacjom. Nawet jeśli w opinii niektórych językoznawców dominuje przekonanie, że: „слову, обозначающему эмоцию, почти невозможно дать прямое лексикографическое истолкование”⁴.

Teoretycy języka w swoich pracach niewiele miejsca poświęcają pozycji wykrzykników w leksykografii. Problematykę ich niewystarczająco właściwego opisu

¹ H. Bartwicka, *Słownictwo potoczne w małych słownikach polsko-rosyjskich*, [w:] *Studia ze współczesnej leksykografii rosyjskiej*, pod red. J. Wawrzyńczyka, Wyd. UMK, Toruń 1990, s. 13.

² I. Grek-Pabisowa, *Z historii słowników polsko-rosyjskich i rosyjsko-polskich*, [w:] *Leksyka słowiańska na warsztacie językoznawcy*, pod red. H. Popowskiej-Taborskiej, SOW, Warszawa 1997, s. 70.

³ *Ibidem*, s. 70.

⁴ В. Ю. Апресян, Ю. Д. Апресян, *Метафора в семантическом представлении эмоции*, „Вопросы языкознания” 1993, nr 3, s. 27.

leksykograficznego poruszają m.in. M. Grochowski⁵, J. Mędelska⁶ czy E. Orwińska-Ruziczka⁷. Badacze zwracają uwagę przede wszystkim na nadmierne stosowanie szeregów wyliczeniowych typu: itp., itd. w opisie semantyki wykrzykników oraz na znikomą przydatność w praktyce dotychczasowej obróbki leksykograficznej większości z nich. Po wnikliwej analizie słownikowej tych leksemów trudno nie zgodzić się z opinią większości, że definicje tych jednostek są zbyt ogólnikowe i mało przejrzyste.

Artykuł hasłowy wykrzykników w słownikach jednojęzycznych z reguły zawiera niepełny wykaz emocji wyrażanych przez dany wykrzyknik oraz nieliczne przykłady. T. Piotrowski tłumaczy, a raczej usprawiedliwia ubogi opis tych jednostek w sposób następujący: „leksykograf nie zna wszystkich tekstów, nie potrafi powiedzieć, w jakich znaczeniach występują w nich wyrazy. Pojawia się więc problem z wyczerpującym opisem semantyki [...]”⁸. Poza tym uszczerbkiem często różne, a nawet przeciwstawne emocje nie są rozgraniczane. Przykłady natomiast przytacza się jedynie w odniesieniu do niektórych znaczeń, czasami bez niezbędnego kontekstu i dodatkowych wyjaśnień.

By potwierdzić powyższe zarzuty, dokonuję przeglądu i poddaję analizie opracowanie artykułu hasłowego jednego wybranego wykrzyknika właściwego i jednego pochodnego w kilku różnych słownikach języka rosyjskiego i polskiego⁹.

Jednym z najbardziej rozpowszechnionych wykrzykników właściwych w języku rosyjskim i polskim, przekazującym różnorodne emocje, jest *A!*.

W SRJO¹⁰ odnajdujemy następujący opis hasła:

A – [произносится с различной степенью длительности] межд. 1. выражает досаду, горечь, а также удивление, злорадство и другие подобные чувства. „Что я наделал? А-а! А, так это вы были! А, попался!” 2. Выражает удовлетворенное понимание. „Почему ты не звонил? Не работал телефон. – А!”

Wydaje się oczywiste, że jest to niepełna charakterystyka leksemu. Po pierwsze, nazywa się jedynie cztery emocje, kolejne umieszczając w lakonicznym wyrażeniu: „другие подобные чувства”. Po drugie, przykłady, jak się wydaje, przytaczane są w odniesieniu do wymienionych emocji, jednak można podać w wątpliwość twierdzenie, że w zdaniu: *Что я наделал? А-а!* wykrzyknik wyraża jedynie przykrość i gorycz, w zdaniu: *А, так это вы были!* – zdziwienie, a w zdaniu: *А, попался!* – złośliwą satysfakcję. W pierwszym przykładzie można odebrać wykrzyknik jako wyraz przerażenia, w drugim wypadku leksem może z takim samym prawdopodobieństwem wyrażać domysł, przypomnienie, w trzecim natomiast – przestrach czy nawet rozpacz

⁵ M. Grochowski, *Status semantyczny wykrzykników właściwych*, „Prace Filologiczne”, Wydział Polonistyki UW, Warszawa 1992, t. XXVIII, s. 160.

⁶ J. Mędelska, *Osobliwe wykrzykniki w kulturalnej polszczyźnie wileńskiej*, „Acta Baltico-Slavica” 1996, nr 23, s. 76.

⁷ E. Orwińska-Ruziczka, *Funkcje językowe interiekcji w świetle materiału słowackiego i polskiego*, Universitas, Kraków 1992, s. 132.

⁸ T. Piotrowski, *Zrozumieć leksykografię*, PWN, Wrocław 2001, s. 43.

⁹ Ze względu na ramy artykułu (brak możliwości uwzględnienia szerszego zasobu leksykograficznego języka rosyjskiego i polskiego) dobór słowników był subiektywny i miał na celu zróżnicowanie ich pod względem liczby haseł, roku wydania, aspektowości słownika.

¹⁰ Skróty słowników podają na końcu artykułu.

(np. jeśli nadawca komunikatu sam „попался”). W celu prawidłowego odbioru i rozumienia przytaczanych przykładów niezbędny zatem staje się szerszy kontekst. Relewantne wydaje się ponadto uwzględnienie w opisie tych leksemów wymowy wykrzyknika. Ogólnikowe stwierdzenie: „произносится с различной степенью длительности” nie ułatwia odbioru leksemu w jego poszczególnych wariantach, a stanowi jedynie dodatkową informację o całości. Związane jest to przede wszystkim ze zmianą znaczenia dużej liczby wykrzykników w zależności od długości ich wypowiedzenia, tonu oraz intonacji.

Dogłębne wyjaśnienie wykrzyknika *А!* daje 17-tomowy SSRLJ:

А – 1. Выражает различные эмоциональные состояния, в зависимости от характера восклицательной интонации: узнавание, припоминание, догадку, удовольствие, негодование, гнев, иронию и т.п. Произносится более или менее протяжно, удлинено, что иногда передается на письме несколькими а (а-а! а-а-а!); по значению близко к междометию ага! ах!; А-а! каблуками бить да еще браниться! – закричал Сережа. А! Прохор Порфирыч! Доброго здоровья. Инкогнито проклятое! Вдруг заглянет: „А, вы здесь, голубчики!” Кузина, помнишь Грандисона? – Как, Грандисон? – а, Грандисон! Да, помню, помню. Однако нет его! Какую бы причину... А! знать ко мне пошел в другую половину¹¹.

2. а) Решимость с оттенком некоторой досады или отчаяния (произносится отрывисто); по значению близко к межд. Эх!; Ну, проснутся? – А! была не была! Иногда при ударе карт по столу вырывались выражения: А! была не была, не с чего, так с бубен!

б) Резкое недовольство, досаду и т.п.; Какие ты, Антоша, слова отпускаешь! – А, не до слов теперь!

3. Крик раскаяния, ужаса, отчаяния, сильного испуга и т.п. Произносится протяжно, с особой интонацией иногда повторно. Ааа, что я сделал! – прокричал он. А! А!.. – закричала Наташа, с ужасом выкатывая глаза.

* То же в виде стона рыдания и т.п.; Крик избиваемых сливался в гулкий и протяжный стон... – А-а-а-а!

4. Выкрик, сопровождающий удар по кому или чему-нибудь; произносится резко, отрывисто. Сбоку из темноты размахнулся Кондратий Струкачев, ударил Лизарова по зубам. – А!

Przytoczony artykuł hasłowy daje pełniejszą informację o znaczeniu, wymowie czy obrazie graficznym wykrzyknika *А!*. Przykłady natomiast przytacza się z użyciem wystarczającego kontekstu w celu zrozumienia zawartości semantycznej jednostki, ale – jak się wydaje – wskazana byłaby większa dokładność czy raczej precyzja w materiale ilustracyjnym. W tym celu przykłady powinny być podawane zaraz po nazwanej emocji, którą przekazuje wykrzyknik. Wprowadziłoby to większą przejrzystość w objaśnianiu definicji, a także ułatwiło percepcję hasła.

Jeszcze bardziej wyrazistą i dogłębną definicję wykrzyknika *А!* prezentuje SSSRJM. Autor wyodrębnia sześć znaczeń, do każdego z nich dodając egzemplifikację.

А 1. Восклицание, к-рое употребляется для выражения узнавания (может произноситься протяжно, что на письме передается а-а! или а-а-а!) „Кто там? Да, это я открой! А, Лена! Входи”.

¹¹ Ze względu na oszczędność miejsca, przykłady słownikowe przytacza się bez uwzględnienia źródła.

- 1.1. Восклицание, к-рое употр. для выражения радости, удовольствия при виде кого-чегол. (обычно произносится протяжно, что на письме передается а-а! или а-а-а!) (А, сегодня я гляжу, у нас на обед блины!)
2. Восклицание, к-рое употр. для выражения припоминания, догадки, удивления (может произноситься протяжно, что на письме передается а-а! или а-а-а!) (А, так это вы мне звонили!)
3. Употр. для выражения того, что полученный от собеседника ответ вполне удовлетворяет спрашивающего (обычно произносится протяжно, что на письме передается а-а! или а-а-а!) (Почему ты уходишь? – У меня экзамен. – А-а! Тогда ни пуха! К черту!)
4. Восклицание, к-рое употр. для выражения досады, негодования, угрозы, злорадства (обычно произносится протяжно, что на письме передается а-а! или а-а-а!) (А-а, попался. А-а-а, ты ещё возражать мне вздумал!)
5. Восклицание, к-рое употр. для выражения решимости, иногда с оттенком досады (обычно произносится отрывисто) (А, будь, что будет, позвоню и сознаюсь ей во всем.)
- 5.1. Восклицание, к-рое употр. для выражения недовольства, досады, обреченности (обычно произносится отрывисто) (Папа, пойдем завтра в цирк. А, не до цирка мне!)
6. Крик раскаяния, отчаяния, ужаса, сильного испуга, боли (произносится протяжно, иногда повторно) (А-а-а! Что я наделал! Не бейте меня, больно, ааа-аа!)

Nie ulega wątpliwości, iż przytoczona reprezentacja semantyczna wykrzyknika *A!* jest najpełniejsza i najbardziej czytelna dla właściwej percepcji. Każdy jego wariant zawiera dodatkowe informacje o wymowie i obrazie graficznym. Przykłady podaje się oddzielnie do każdego wyodrębnionego znaczenia z uwzględnieniem odpowiedniego kontekstu. Należy podkreślić, że specyfika takiego właśnie słownika aspektowego pozwala na zamieszczenie rozbudowanego artykułu hasłowego, co w wypadku tradycyjnego słownika objaśniającego wymagałoby pewnej korekty.

W słownikach języka polskiego opis wykrzyknika *A!* wydaje się uboższy i bardziej powierzchowny. SJPD podaje następującą definicję tego hasła:

1. Wykrzyknik wyrażający różne żywe stany i postawy uczuciowe w zależności od sytuacji lub intonacji (a, aa, aaa...)
2. Naśladownictwo nucenia, przyśpiew kołysankowy: „Cicho śpij... a... a... a...”

Opis jednostki w punkcie pierwszym nie przedstawia żadnych konkretnych wiadomości o tym wykrzykniku, dodatkowo nie zawiera ani jednej egzemplifikacji użycia tego leksemu. Jest dalece lakoniczny i merytorycznie płytki. Zredagowanie hasła w ten sposób można zinterpretować jedynie jako potwierdzenie, że takie hasło istnieje i jest w ogólnym użyciu. Odbiorca, poszukujący odpowiedzi na pytanie, kiedy i gdzie można zastosować ten wykrzyknik, będzie zmuszony do skorzystania z innych źródeł.

Trzytomowy SJPSz nie dokonuje żadnych zmian w opisie hasła powtarzając je w kolejnych wznowieniach wydań za W. Doroszewskim. Dodaje jedynie przykłady ilustrujące użycie wykrzyknika: *A! Co widzę? Aa! – odetchnął z ulgą.* Sam materiał ilustracyjny z zawężonym kontekstem nie ułatwi jednak rozszyfrowania istoty użycia, jaką stanowią odrębne znaczenia leksemu.

Nieco odmienne podejście do opisu tej jednostki prezentuje PSWP H. Zgólkowej:

a „wyraża różne stany emocjonalne: zaskoczenie, zdziwienie, ulgę, rozleniwienie itp.”: *A! Co ja słyszę? A! O wilku mowa... Aaa, kogóż to widzą moje oczy... W zależności od stanu uczuciowe-*

go wykrzyknik jest wymawiany z różną intonacją (np. miłe zaskoczenie wyrażone jest intonacją rosnącą) i różną długością trwania samogłoski; długość jest w piśmie zaznaczona powtórzeniem (np. trzykrotnym) liter nie oddzielonych spacjami; oddzielenie spacjami, zwłaszcza znakami graficznymi wykrzyknika *A!* sugeruje dwa oddzielne wykrzykniki wymawiane osobno, a nie jako jedna długa samogłoska; po wykrzykniku używa się na ogół znaku graficznego wykrzyknika, czasem tylko przecinka, użycie obu znaków jest zbędne.

W porównaniu z wcześniej omówionymi słownikami oraz w odniesieniu do poprzednich artykułów hasłowych wykrzyknika *A!* należy dostrzec duży postęp w prezentacji tej jednostki językowej. Leksykograf, oprócz pojawiającej się już we wcześniejszych opracowaniach informacji o intonacji, zwraca uwagę na różnorodność graficznego zapisu i reduplikację czy raczej geminację. W tym wypadku opis leksykograficzny rozbudowano w części uzupełniającej. Wydaje się, że ta forma leksykograficznego ujęcia przedstawia nadmiar dodatkowych informacji w odniesieniu do istoty słownika, jaką stanowi objaśnienie znaczenia i użycia leksemu. Uzyskujemy bardziej dogłębną odpowiedź na pytanie, jak pisać, niż kiedy pisać.

Również SJPS, chociaż został opatrzony przymiotnikiem *Nowy* i ukazał się kilkadziesiąt lat po SJPD, kontynuuje opis leksemu *A!* swego poprzednika. Nieco poszerza artykuł hasłowy USJPD:

- a „wykrzyknik” 1) wyrażający różne stany i postawy emocjonalne: *A!* Co widzę? *A!* To ty – odetchnął z ulgą.
- 2) potwierdzający odbiór przekazanej informacji: Ona wyszła za Pimpalskiego: *A!* Za Pimpalskiego. Dzwonił Adaś – *A!* Adaś.
- 3) będący składnikiem wykrzykników złożonych mających różne znaczenia: *A* psik! *A* kysz! *A* sio!

To znikome rozbudowanie artykułu hasłowego nie dostarcza jednak w sposób jednoznaczny konkretnych istotnych informacji ułatwiających odbiorcy zrozumienie praktycznego posługiwania się tym leksemem.

Nawet najnowsze, obecnie najpopularniejsze elektroniczne wersje słowników¹², powielają sposób opracowania hasła wykrzyknikowego przez Doroszewskiego lub hasła nie zawierają.

Warto także zwrócić uwagę na jeszcze jedną osobliwość tego wykrzyknika, charakterystyczną bardziej dla języka mówionego niż pisanego, ale wartą odnotowania również w słownikach. Zarówno w języku rosyjskim, jak i polskim *A!* wyrażające zdziwienie znacznie różni się od pozostałych modyfikacji znaczeniowych omawianego leksemu. W pierwszym znaczeniu wykrzyknik wypowiedziany jest podczas zaskakującego nieoczekiwanego wdechu, natomiast w pozostałych wypadkach podczas wydechu. Ta osobliwość jest niemożliwa do graficznego odzwierciedlenia, należałoby więc załączyć przypis czy też uwagę do tego hasła lub zamieścić jako odrębne hasło wykrzyknikowe.

Wśród wykrzykników pochodnych natomiast ogromną częstością użycia charakteryzuje się jednostka: **Боже!** [*Господу!*]; (*o*) **Boże!** Przyjrzyjmy się jej leksykograficznemu opracowaniu.

¹² Zob. [online] np. <www.sjp.pwn.pl>; <www.wsjp.pl>.

SRJO umieszcza hasło z następującym opisem:

Боже – выражает удивление, восторг, негодование и другие чувства. Боже, как здесь красиво! Боже, как я устал!

Podobnie jak w przypadku opisu wykrzyknika właściwego autor nazywa jedynie kilka emocji wyrażanych przez leksem, kolejne pozostawiając w domyśle odbiorcy artykułu. Pozbawione szerszego kontekstu przykłady są jednak na tyle wymowne, że nie wzbudzają wątpliwości w interpretacji.

Oto jak przedstawia ten artykuł hasłowy 17-tomowy SSRLJ:

Боже – (часто в сочетании с «мой» и междометиями: ах, ох) – восклицание, которое выражает сожаление, восхищение и т.п.; Я еще не так это спел, как бы следовало. Но как вы мне аккомпанировали, боже мой! Я вас уверяю, никто, никто мне так (хорошо) не аккомпанировал... Моя судьба еще ли не плачевна? Ах! Боже мой! что станет говорить Княгиня Марья Алексеевна!

Wydaje się, że objętość słownika nakazywałaby poświęcić nieco więcej miejsca na eksplikację tego leksemu. Tutaj natomiast wyrażane emocje zostały jeszcze bardziej zawężone. Egzemplifikacje użycia odnoszą się do powiązań wykrzyknika z innymi leksemami, natomiast brak przykładu formy wyjściowej.

SSSRJM zamieszcza powyższe hasło w sposób następujący:

Боже – восклицание, которое употр. для выражения удивления, негодования, радости и т.п.

*син. Господи (Боже, как ты изменился!)

Podobnie ujmuje tę jednostkę TSSCRJ:

Боже – возглас, выражающий сильные – обычно неожиданные – чувства: радость, испуг, удивление и т.п.

Leksem *Господи* autorka objaśnia w identyczny sposób.

Nawet więc słowniki specjalistyczne nie kładą nacisku na właściwą obróbkę leksykograficzną tego leksemu i prezentują podobnie ubogi zakres wyrażanych emocji.

Jednostka (*o*) **Boże!** – tak rozpowszechniona w mowie i piśmie w języku polskim – traktowana jest marginalnie w słownikach języka polskiego. Nie znajdujemy jej w SJPD i SJPSz, chociaż hasło *Bóg* pojawia się w obu słownikach, a w jego opisie napotykamy na cały szereg wykrzykników wzmacniających treść wypowiedzi. Nie spotkamy go również w SWJPD oraz w PSWPZ, mimo że w tym ostatnim hasło *Bóg* jest bardzo rozbudowane i prezentuje wiele wyrażań, w tym wykrzykników powiązanych z tym leksemem.

USJPD umieszcza wykrzyknik *Boże* wśród innych wykrzykników i daje mu następującą eksplikację:

Pot. Boże święty! Mocny Boże! Mój Boże! Wielki Boże! O Boże! Boże! książk. Miły Boże! „forma wyrażania różnych stanów emocjonalnych np. radości, zachwytu, zdziwienia, przestraszenia”: Boże, jaki piękny widok. O Boże, na śmierć zapomniałam, że się z tobą umówiłam.

W miejsce nazwanych w USJPD stanów emocjonalnych: *radość, zachwyty, zdziwienie, przestraszenie* M. Bańko w ISJP wprowadza: *wzruszenie, podniecenie i zdenerwowanie*.

Niektóre osoby mówią „Boże”, „o Boże” [...] itp. kiedy chcą podkreślić swoje słowa lub kiedy są czymś wzruszone, podniecone lub zdenerwowane.

Boże, ależ on potrafi opowiadać! O Boże, i ty tu mieszkasz, w tej klitce!?

Percepcja hasła we wszystkich prezentowanych powyżej słownikach wydaje się zbyt ogólnikowa i mało precyzyjna. Po raz kolejny pojawia się tzw. otwarty szereg wyliczeniowy, co właściwie jedynie potwierdza trudność leksykograficznego opisu tych jednostek. Aby zbudować pełniejszy artykuł hasłowy analizowanego leksemu, można dokonać syntezy wszystkich definicji. Jednak nawet taka metoda opracowania hasła nie oddaje całej semantyki wykrzykników. Ponadto we wszystkich zaprezentowanych artykułach brak informacji dotyczących tonu i intonacji mających niebagatelny, jeśli nie priorytetowy wpływ na znaczenie leksemu.

Badając częstość występowania rosyjskich i polskich leksemów *Боже (Господу);(o) Boże* w tekstach literackich, stwierdzono, że wykrzykniki pochodne z użyciem tych właśnie leksemów stanowią liczebnie największą grupę. Obserwację tę potwierdza *Частотный словарь русского языка*¹³ i *Słownik frekwencyjny współczesnej polszczyzny*¹⁴, albowiem interesujące nas jednostki w badanych przez autorów tekstach (proza literacka, dramaturgia, prasa, nauka i publicystyka) najaktywniej występują w prozie i dramaturgii. Przy takich tekstach praca językoznawcy i tłumacza jest szczególnie ważna. A to z kolei wiąże się z zapewnieniem bogatej bazy leksykograficznej w obszarze wykrzykników. *Частотный словарь русского языка* dostarcza jeszcze jednej istotnej informacji – otóż słowem najczęściej występującym w utworach literackich jest *бог* (pojawia się 278 razy w 21 tekstach). Należy zaznaczyć, że nie mamy pewności czy zawsze są to wykrzykniki, można jednak przypuszczać, że jeśli treść danego utworu nie dotyczy postaci Boga, to większość z nich będzie właśnie wykrzyknikami. Badane przeze mnie utwory literackie potwierdziły takie spostrzeżenia. Już sam ten fakt predestynuje analizowane leksemy do umieszczenia ich w słownikach objaśniających i zapewnienia im rzetelnej obróbki leksykograficznej.

Konstatując, wydaje się oczywiste, że opis słownikowy jednostek wykrzyknikowych wymaga znaczących zmian oscylujących głównie wokół zgłębienia i zwiększenia informacji umieszczanych w poszczególnych artykułach hasłowych. Leksykograficzna interpretacja wykrzyknika powinna zawierać zarówno charakterystykę semantyczną, jak i informację o stylistycznym użyciu jednostki, jej wariantach dźwiękowych i sposobach ilustracji graficznej oraz wymowy – przy założeniu, że takowe występują. Szczegółowy artykuł hasłowy powinien ponadto zamieszczać informację o mimice i gestach jako nieodłącznych atrybutach wykrzyknika. W tym celu niezbędne jest nowatorskie podejście do opisu leksykograficznego tych jednostek. Ponadto duża grupa wykrzykników wymaga egzemplifikacji, jednak muszą to być przykłady zawierające niezbędną informację, uwzględnienie bowiem wszystkich konotacji mogłoby doprowadzić do nadmiernego rozděcia hasel.

¹³ *Частотный словарь русского языка*, под ред. Л. Н. Засориной, Русский язык, Москва 1977.

¹⁴ I. Kurcz, A. Lewicki, J. Sambor, K. Szafran, J. Woronczak, *Słownik frekwencyjny współczesnej polszczyzny*, Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków 1990.

Z uwagi na skromne uwzględnienie leksemów wykrzyknikowych w siatce haseł słowników języka rosyjskiego i polskiego pożądane byłoby stworzenie odrębnego słownika wykrzykników w obu z omawianych języków. Właśnie w słowniku aspektowym (specjalistycznym) proponowane poprawki i uzupełnienia mogłyby znaleźć swoje realne odzwierciedlenie. Rozbudowany artykuł hasłowy mógłby szczegółowo oddzielać zabarwienia emocjonalne konkretnej jednostki, wprowadzać kwalifikatory stylistyczne. Jak powszechnie wiadomo, słownik definicyjny, zawierający dziesiątki tysięcy haseł, powyższe zmiany mógłby uwzględnić jedynie w zawężonej formule. Zatem ciężar gatunkowy rozwiązań leksykograficznych należałoby, jak się wydaje, w tym wypadku przenieść na zróżnicowane ilustracje kontekstowe. Realność opisu słownikowego polegałaby na trafnym i umiejętnym doborze kontekstu, ilustrującym bogactwo semantyczne danego wykrzyknika. Warto dodać, że wszystkie jednostki wtrącone czy synsemantyczne są trudne z leksykograficznego punktu widzenia. Zbyt duża doza ogólności, cechująca te leksemy, stanowi wyzwanie dla leksykograficznych poszukiwań.

Wykaz skrótów

- SRJO – С.И. Ожегов, *Словарь русского языка*, Москва 1990.
 SSRLJ – *Словарь современного русского литературного языка*, АН СССР, т. 1–17, Москва – Ленинград 1950–1965.
 SSSRJM – В.В. Морковкин, *Словарь структурных слов русского языка*, Москва 1997.
 TSSCRJ – Т.Ф. Ефремова, *Толковый словарь служебных частей речи*, Москва 2001.
 SJPD – W. Doroszewski (red.), *Słownik języka polskiego*, t. 1–11, Warszawa 1958–1969.
 SJPSz – M. Szymczak (red.), *Słownik języka polskiego*, Warszawa 1999.
 SJPS – E. Sobol (red.), *Nowy słownik języka polskiego*, Warszawa 2002.
 USJPD – S. Dubisz (red.), *Uniwersalny słownik języka polskiego*, Warszawa 2003.
 SWJPD – B. Dunaj (red.), *Słownik współczesnego języka polskiego*, Kraków 2000.
 PSWPZ – H. Zgólkowa (red.), *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, t. 1–50, Poznań 1994–2005.

Резюме

О междометии в словаре или несколько замечаний о словарных статьях русских и польских междометий в толковых словарях

В настоящей статье автор анализирует словарные статьи междометий в русских и польских толковых словарях. На примере одного первичного (А! – а!) и одного производного (Боже! – Boże!) междометий статья показывает разные способы их словарного описания.

Целью статьи является представить недостатки и предложить изменения в лексикографическом описании междометий. Принимая во внимание частотность использования этих лексем в речи и письме, автор предлагает увеличить количество междометных статей в толковых словарях. По мнению автора, целесообразным кажется также составление отдельного словаря междометий в обоих из анализируемых языков.

Summary

About exclamation in a dictionary or a few remarks about Russian and Polish exclamation entries in explanatory dictionaries

The author analyzed the exclamation entries in Russian and Polish dictionaries. The article aims to present various ways of the dictionary exclamation description exemplifying it by one primary (А! – а!) and one secondary (Боже! – Boże!) exclamations.

The paper is to show the shortcomings and propose corrections in lexicographical description of exclamations. Due to the frequency of their use in speech and writing, the author also proposes to increase the number of exclamation entries in explanatory dictionaries. Compilation of a separate exclamation dictionary in both of the analyzed languages is worth considering.

Key words: exclamations, dictionary, entry articles, shortcomings and corrections.